

Rend és rendetlenség a Mindenségben

Szerk. Gaál Botond és Végh László. Debreceni Református Hittudományi Egyetem, HITEK, Debrecen, 2005. 175 lap

Hatodik alkalommal került sor 2003-ban a Tudomány és Teológia konferencia megrendezésére a Debreceni Református Hittudományi Egyetem keretében működő Hatvani István Teológiai Kutatóközpont (HITEK) szervezésében. A konferenciasorozat kétévénként sorra kerülő konferenciái minden alkalommal más-más konkrét témakör megtárgyalását tűzik ki célul. Így 1993-ban pl. a természettudomány és a keresztyén gondolkodás volt a téma (ez volt az első a konferencia-sorozatban), míg a későbbiekben többek között az emberi értelem problémaköre, vagy az ún. antrópikus elv tudományos és teológiai értelmezése került megtárgyalásra.

A 2003-as konferencián a rend és szabadság kérdésére vonatkozóan „...a világmindenséget tanulmányozó fizikus, az evolúció törvényeinek megnyilvánulásait értelmező biológus, az emberi agy és elme kapcsolatát kutató orvos, a zene kifejező erejét ismerő művész és az Isten, az ember és a világ viszonyát elemző hittudós keresték a választ” – írja Végh László az előadások anyagát publikáló kis könyvben megjelent „utóhangban”.

A kötet különben két rövid, de tartalmas köszöntővel kezdődik. Imre László, a Debreceni Egyetem akkori rektora, ebben azt hangsúlyozza, hogy a természettudomány és teológia századokon keresztül tapasztalt szembenállása a XXI. században

kétségtelenül a múlté. „Tudomány és teológia egykori szembenállásának felszámolása, és az emberiség boldogulásának érdekében történő szövetségre lépése tehát nem valamiféle békítőgető összefogás, hanem az ember létérdeke, mondhatnánk: utolsó esélye.”. Fekete Károly viszont elsősorban a HITEK kutatóközpont feladatáról és eredményeiről szól. „Hálaadásra ösztönöz bennünket mindaz a szellemi-lelki kincs, amely az elmúlt tíz esztendőben a Tudomány és Teológia Konferenciák és a Kutatóközpont munkája nyomán fakadt”.

Megjegyezzük, hogy a két fenti köszöntő teljes szövegének angol és német fordítása is közlésre került a könyvben, míg a többi előadás esetében csak azok kivonatai (kivéve az utóhangot, amelynek kivonata sem).

A kötet felépítésében, szerkezetében kétségtelenül felfedezhető bizonyos logikai sorrend: először a fizikus (Lovas István), majd a biológus (Varga Zoltán), őket követően Székely György, az agykutató (az agy a legkomplexebb biológiai képződmény), továbbá a művész (Karacson Dezső) és a teológus (Gaál Botond) fejt ki véleményét a kérdésről, és a sort az utóhanggal ismét egy fizikus, egy igen széles látókörű fizikus (Végh László) zárja.

Lovas István tanulmányában („Rend és szabadság a természet világában”) mindekelőtt megállapítja: „A mikrokozmosz és

a makrokozmosz között helyezkedik el az emberközei Világ”. Áttekintve a makrokozmoszt (relativitáselmélet, termodinamika), illetve a megfelelő mikrokozmoszt leíró (kvantummechanika) fizikai elméleteket, úgy látja, hogy mindkettőben jelen van a rend és a rendetlenség is. Ami az ember világát illeti: „A rend és szabadság fogalmilag egymás ellentétei, a bioszférában azonban egymást nem kizáró, hanem feltételező fogalmak. A kettő egyensúlya biztosítja az életet, bármelyik dominanciája tönkre teszi azt”.

Varga Zoltán tanulmányának címe „Rendezettség, véletlen és evolúció az élő természetben”. Hangsúlyozza az evolúció jelentőségét a biológiában és azt, hogy az evolúció-elméletét tulajdonképpen csak az ún. populációgenetika tette ténylegesen a modern természettudománynak megfelelő elméletté. Ebben pedig nyilván a rendnek, a törvényeknek, de a véletlennek is megvan a maga szerepe. Más kérdés, hogy ténylegesen mennyiben véletlen-e a véletlen. Fontos megállapítás, hogy az evolúció során nemcsak kiválogatódás, de egy optimalizációs folyamat is zajlik. Ez utóbbit Darwin még nem látta meg.

Székely György „Rend a koponyában” című írásában mindenekelőtt az agy komplexitását hangsúlyozza, és megállapítja, hogy mint komplex rendszer „... tulajdonságai nem vezethetők vissza az egyes elemek tulajdonságainak az összegére”. Részletesen tárgyalja az agy és az elme közti különbséget-kapcsolatot. Úgy látja, hogy a köztük lévő „szakadékok” kémiai folyamatok hidalják át. A recenzens ezzel kapcsolatban szeretné hangsúlyozni a neves modern amerikai gondolkodó, Ken Wilber meglátását, aki szerint akár az összes kémiai-fizikai-biológiai folyamatot töviről hegyére ismerhetjük az agyban, végig követhetjük azokat minden részletükben, mégsem tudjuk, mit gondol valaki.

A zeneművész (*Karacson Dezső*: „Rend és ’rendetlenség’ a zenében”) a harmóniát és a diszharmóniát egységben látja. A zene-történet bizonyítja, hogy amit egy adott korban diszharmóniának tekintenek, azt később nem egyszer harmóniának fogadják el: „...a rend és ’rendetlenség’ a zenében *történelmi* (a recenzens kiemelése – *B. D.*) meghatározottságú kategória”.

A teológus (*Gaál Botond*: „A rend és szabadság keresztyén gyökerei az európai civilizációban”) azt állapítja meg, hogy a keresztyén tanítás szerint: „Van rendje és van szabadsága” a világnak. A keresztyén gondolkodók: „A világ eredetét és szerkezetét így nem találták sem szükségszerűnek, sem vak véletlennek, mégis tapasztalták benne a rendet és a szabadságot”. Ezután végig tekint a rendet és a szabadságot a történelemben, a természetben és végül az emberben. Véggkövetkeztetése: „...a rend és a szabadság egymással kölcsönös összefüggésben lévő tény, mert Isten az embert a szabadság rendjére teremtette. A rend a szabadság felé mutat, a szabadságnak pedig van rendje”.

A teológus utolsó mondata az utóhang címe, de kérdő formában (*Végh László*: „Van-e a szabadságnak rendje?”). Miután végigmegy az egyes tanulmányok főbb megállapításain, a következőkben összegzi azt, amit a „rend és szabadság a Mindenségben” kérdéséről lehet ma mondani: „Az új természet-szemlélet abban foglalható össze, hogy a mindenség rendje nem írható le sem a pusztán véletlenszerűség, sem pedig a szükségszerűség kategóriákkal”. A keresztyén tanítás szerint „...a rend és szabadság törvénye felfedezhető a történelemben is”. „...a világ rendjét a benne uralkodó törvények rögzítik. De a törvények nem szorítják teljesen a világot”.

A kiadvány a Hatvani István kutatóközpont alapító okiratának közreadásával zárul magyar, angol és német nyelven.

Berényi Dénes